

MĂRTURII DOCUMENTARE PRIVIND COLABORAREA DINTRE GHEORGHE BARIȚIU ȘI GENERALUL MIHAIL TRAPȘA*

Separat despre cele două personalități s-a scris mult. Colaborarea dintre Gheorghe Barițiu și Mihail Trapșa a fost semnalată doar, ca apoi, în mod cu totul nejustificat, să fie dată uitării.

În cele ce urmează ne-am propus, în funcție de materialul care ne-a stat la dispoziție, să analizăm colaborarea lui Gheorghe Barițiu cu generalul Mihail Trapșa în perioada anilor 1883—1885, timp în care acesta din urmă a stat la Sibiu în calitate de comandant al brigăzii de artilerie.

În vechiul dar mereu tinărul Sibiu, Trapșa a luat parte, după posibilități, la mișcarea de eliberare națională și de afirmare a poporului român în fruntea căreia se afla Gheorghe Barițiu.

Casa lui Barițiu din Sibiu era în adevăratul sens al cuvîntului locul de întîlnire al cărturarilor români de pe aceste meleaguri, uniți, în acele vitrege vremuri, în dragostea nemărginită față de neamul românesc.

Barițiu devenise pentru Trapșa distinsul om politic de rară voință, de neseacă energie, de caracter tenace. Era sufletul marilor mișcări și lupte politice. Era pentru Trapșa modelul său moral, deoarece acesta vedea în el călăuză fermă care, cu mîna sa îmbătrînită, dar sigură, purta condeii condus de puterea minții sale, scriind rînduri ce urzeau dirza speranță națională.

Apropierea dintre Barițiu și Trapșa trebuie înțeleasă din mai multe puncte de vedere. În primul rînd aceasta s-a realizat deoarece atît Barițiu cît și Trapșa aveau aceleași idei și năzuințe pentru afirmarea poporului român. E drept că Trapșa, din prudență, nu-și dezvăluia întotdeauna gîndurile sale. Așa se explică și faptul că presa locală, în perioada cît a stat Trapșa la Sibiu, a fost mai rezervată atunci cînd trebuia să-i pomenească numele. În al doilea rînd, afinitatea dintre Barițiu și Trapșa trebuie înțeleasă și sub aspect politic și militar. Barițiu în nenumărate scrieri anterioare evidențiază necesitatea de a se oglîndi în presa din Transilvania și activitatea militară, deoarece puterea armată, afirma el, ar fi un indiciu de vigoare al unui popor. Într-un articol publicat în ziarul „Transilvania“, semnat de fondatorii săi, se arăta că: „în sistemul actual de înarmare a tinerilor, armatele confundîndu-se aproape cu națiunile, urmează neapărat ca, caracterul unei armate, instrucția și educația sa, să se resfrîngă asupra întregii națiuni. Se poate dar aprecia de oricine, cît de delicată este misiunea

* Mulțumim și pe această cale tov. Elena Dunăreanu și Mircea Avram de la Biblioteca ASTRA Sibiu pentru amabilitatea de a ne fi pus la dispoziție materialul necesar pentru studiu.

acelor ce sînt chemați a forma caracterul unei armate, a o înzestra cu instrucția și educația necesară pentru atingerea manierei sale¹.

Pentru eliberarea românilor Barițiu întrevădea necesitatea de a exista un corp de luptători pregătiți, a unui nucleu de armată națională. Era, și pe bună dreptate, o reflectare a ideilor exprimate și susținute de Bălcescu și Eftimie Murgu în perioada anilor 1848—1849.

Clarvăzător în ideile sale, Barițiu își îndreptase atenția în mod deosebit asupra tinerilor care nu și-au satisfăcut serviciul militar. „Am știut și știu foarte bine, spunea el, că limba și terminologia militară românească nu prea poate să pătrundă prin ziare, de-a dreptul, imediat în armata de linie unde nu se citesc, de aceea dară scopul nostru este de a prepara pe generațiile tinere de la școli, care se află în anii apropiați de asentațiune (recrutare n.n.)”².

Nu trebuie neglijat nici faptul că pentru îmbogățirea limbii române cu termeni militari Barițiu înlesnește, în ziarele pe care le conducea, publicarea unor articole cu subiect militar scrise de ofițeri din România.

Este bine conturată această tendință de apropiere față de armata română, chiar în ziarul „Transilvania” al cărui redactor era Gheorghe Barițiu: „De cînd armata română s-a afirmat, mai cu seamă în urma campaniei din 1877—1878, se vede cu plăcere o îngrijire a majorității ofițerilor pentru a răspîndi lumina în rîndurile armatei”³. În continuarea articolului se pune accent pe dorința redacției de a publica articole cu caracter militar: „nu ne îndoim că sarcina ce ne-am luat este dificilă și spinoasă ținînd cont mai cu seamă de puțina noastră experiență; știm că deși tot începutul este greu totuși lucrînd cineva cu perseverență poate izbuti. Coloanele revistei sînt dar deschise producției oricărui ofițer, în interesul instituției generale a armatei. La apelul nostru unii camarazi au răspuns deja trimițîndu-ne articole foarte importante. Acestea se vor publica după rîndul sosirii, în partea corespunzătoare a ziarului”⁴.

Dacă acestea au fost ideile exprimate de Gheorghe Barițiu, să vedem care au fost părerile colaboratorului său.

Subliniem faptul că Trapșa a sosit la Sibiu cu o zestre publicistică destul de bogată în domeniul artei militare, avînd, pînă la acea dată, șase studii și articole tipărite separat sau în reviste militare austriece⁵.

Și în gîndirea militară Trapșa avea părerile sale, dobîndite atît în război cît și în funcțiile pe care le-a îndeplinit. Din însemnările lăsate ne vom opri la acelea pe care le-a intitulat „Gînduri mai vechi”, datele 1 ianuarie 1878: „... Să moară în luptă pentru dreptate, libertate și independența patriei sale este în fond misiunea soldatului. Tristă, curioasă a_pare această menire pentru cetățeanul pașnic, însă bogată și glorioasă soldatului. Virtuțile ostășești înăscute și educate îl ajută să întîmpine cu sînge rece moartea și să suporte bucurios lovitura de

¹ *Transilvania* (Sibiu), anul XIV, 1883, nr. 11—12.

² *Observatorul* (Sibiu), anul VII, 1884, nr. 6.

³ Vezi nota 1.

⁴ *Ibidem*.

⁵ A. Marchescu, *Grănicerii bănățeni și comunitatea de avere*. Caransebeș, 1941, p. 303.

moarte, dacă poate privi liniștit în urmă la ceea ce rămîne... Nu moartea este pentru soldat mai rea, ci uciderea morală... În loc să cadă pe cîmpul de bătaie pentru gloria și măreția patriei sale, cel ucis moral moare încet în întunec. Cu cît se extinde distrugerea sentimentului dreptății, cu atît mai ușor vor fi biruite armatele acestuia și cu înfrîngerea lor statul va fi distrus...⁴⁶.

Colaborarea dintre Barițiu și Trapșa s-a materializat și prin traducerea în limba română a „Instrucțiunii de artilerie pentru tunarii bateriilor de cîmp“. Dispunem de puține date care să ne precizeze a cui a fost inițiativa de a se traduce instrucțiunea, deoarece atît Barițiu, cît și Trapșa și-au manifestat deopotrivă interesul pentru a face ceva în vederea ușurării instruirii soldaților români din armata imperială. Credem însă că Barițiu, văzînd pregătirea temeinică de care dădea dovadă Trapșa, i-a propus să traducă împreună instrucțiunea, deoarece Barițiu avea nevoie de un specialist care să-i explice termenii specific militari.

Păreră noastră are în vedere faptul că în decembrie 1883 ziarul *Observatorul* din Sibiu anunța: „s-a mai tradus o instrucțiune pentru soldații din armata c. r.“⁴⁷. Este vorba de o altă instrucțiune care s-a tradus tot din inițiativa lui Barițiu, deoarece cei doi colaboratori nu puteau să traducă, din noiembrie de cînd a venit Trapșa la Sibiu, pînă la începutul lui decembrie 1883, instrucțiunea pentru pregătirea artileriștilor, care avea 74 de pagini.

Instrucțiunea tradusă de Barițiu și Trapșa vede lumina tiparului la sfîrșitul anului 1884. Ziarele sibiene, din luna mai 1885, fac referiri la ea. Astfel ziarul *Transilvania*⁴⁸ anunță traducerea și tipărirea instrucțiunii, enumerînd și capitolele ei, iar ziarul *Observatorul*⁴⁹ face și un rezumat al lucrării.

Trapșa, mulțumit de munca lui, trimite la Caransebeș, cumnatului său Ilie Moaca, o instrucțiune însoțită de o scrisoare din care rezultă atît colaborarea dintre el și Barițiu, cît și greutățile întîmpinate pentru tipărirea ei: „Îți trimit, scria Trapșa, o traducere de la Instrucțiunea pentru artilerie la care am lucrat împreună cu eruditul Bariț și care după multe și mari chinuri a ieșit din tipografia c. r. Un lucru principal de la care sper că va fi de folos pentru românii noștri“⁴⁰.

Dar colaborarea dintre Barițiu și Trapșa nu s-a limitat numai la traducerea instrucțiunii la care ne-am referit. Amintim că la Sibiu îl găsim pe Trapșa și pe soția lui, Aurelia, prezenți la manifestările culturale. Așa, de pildă, pentru crearea de fonduri necesare susținerii gimnaziului de fete, Reuniunea femeilor române din Sibiu organizează ne-numărat baluri și tombole la care familia Trapșa era prezentă subscriind sume de bani, numele lor fiind alături de cel al lui Miron Romanul, Gheorghe Barițiu, Gheorghe Dima și alții⁴¹.

La acest exemplu se mai adaugă și faptul că în anul 1884 Aurelia Trapșa este aleasă membră de onoare a societății „România jună“ din

⁴⁶ *Aforisme, cugetări și reflecțiuni*. Timișoara, 1896, p. 74—76.

⁴⁷ *Observatorul*, anul VI, 1883, nr. 96.

⁴⁸ *Transilvania*, anul XVI, 1885, nr. 9—10.

⁴⁹ *Observatorul*, anul VIII, 1885, nr. 3.

⁴⁰ Vezi anexa Nr. 1.

⁴¹ *Telegraful român*, anul XXXII, 1884, nr. 5; *Observatorul*, anul VII, 1884, nr. 36; *Tribuna*, anul II, 1885, nr. 27 și altele.

Viena, numele ei fiind scris alături de cel al lui Gheorghe Barițiu, Titu Maiorescu, Odobescu, Xenopol și alții¹².

Toate acestea ne duc la convingerea că Trapșa, atît timp cît a stat la Sibiu, a fost alături de Barițiu, fiind mult stimulat de acesta.

Sibiul a exercitat asupra lui Trapșa influențe nebănuite. Chiar dacă nu lua parte activă la toate manifestările social-politice și culturale, avea prilejul să se informeze din ziarele sibiene despre tot ce se petrecea pretutindeni.

Împlinirea unui secol de la răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan a fost sărbătorită pretutindeni. Autoritățile din Budapesta însă căutau, pe cît posibil, ca entuziasmul sărbătoririi să nu ia amploare. Acest lucru îl determină pe Barițiu să publice în ziarul *Observatorul* un articol intitulat „Frica guvernului unguresc de umbrele a trei morți vii”¹³, pe care l-a semnat cu pseudonimul „Camilio”. Din cauza acestui articol lui Barițiu i s-a intentat un proces de presă. La întrebarea pusă de viceprimarul Tobias, dacă articolul incriminat conține o agitare a naționalității române contra celei maghiare, Barițiu afirmă printre altele: „În tot articolul nici vorbă de națiunea maghiară. Poporul român cu cel maghiar nu se dușmănesc. Noi luptăm în contra unui sistem nimicitor, dar aceasta nu va să zică, că sîntem dușmanii națiunii maghiare”¹⁴.

Era și firesc ca la un asemenea răspuns, curtea cu jurați să nege faptul că articolul din ziarul *Observatorul* a fost calomnios și scris cu scop de agitație.

Acest eveniment a avut asupra lui Trapșa o influență deosebită. Printre însemnările generalului, după moartea lui, nepotul său Aurel Moaca a găsit o poezie intitulată „H...., C..... și Cr...ne”, respectiv „Horeo, Cloșco și Crișane”, datată 24 octombrie 1884¹⁵. Era și aceasta o formă de manifestare a lui Trapșa, un răspuns tănuit la procesul de presă intentat de autorități lui Gheorghe Barițiu.

„Acum strănepoții voștri
Și-amintesc de ai lor martiri
Ș-adunați în rugi fierbinți
V-aduc vouă mulțumiri.”

Aceste versuri ale lui Trapșa scot în evidență un fapt edificator. Barițiu a fost acuzat, printre altele, și de faptul că i-a socotit pe Horea, Cloșca și Crișan martiri ai neamului românesc. Iată că și Trapșa, influențat de Barițiu, face același lucru în poezia sa.

Erau prea mari frământările românilor din Transilvania pentru ca autoritățile militare să-l mai poată ține pe Trapșa la Sibiu, mai ales în fruntea unui corp de armată. Ca măsură de prevedere se hotărăște

¹² *Raportul anual al Societății academice social-literare „România jună”, în Viena, 1884, p. 10—11.*

¹³ *Observatorul*, anul VII, 1884, nr. 83.

¹⁴ *Tribuna*, anul I, 1884, nr. 151.

¹⁵ *Foaia diecezană (Caransebeș)*, anul XLI, 1926, nr. 44—45.

mutarea lui într-o funcție similară, dar departe de centrele românești. Trapșa este mutat, în noiembrie 1885, la Lemberg, iar de aici la Graz.

S-ar părea că prin mutarea lui Trapșa, legăturile cu Barițiu ar fi încetat. Avem, însă, convingerea că acestea au continuat, deoarece în anul 1892, când Barițiu împlinea venerabila vîrstă de 80 de ani, Trapșa, din Graz, îi scrie o scrisoare de felicitare, în care prin cuvinte alese scoate în evidență meritele acestuia în lupta de decenii pentru luminaarea poporului român.

„Cu bucurie și cu însuflețire, scria Trapșa, puteți privi pe urmele lăsate înapoi și către generația crescîndă puteți exclama: folosiți-vă de lumina zilei și păziți-vă de a mai cădea în întunec, că numai așa vă puteți asigura viitorul”¹⁶.

Sîntem convinși că mai există documente care, cercetate, ar putea să aducă mărturii noi cu privire la colaborarea dintre cărturarul Gheorghe Barițiu și generalul Mihail Trapșa, colaborare pusă în slujba neamului pentru a cărui libertate au luptat, fiecare cu armele lui.

LIVIU GROZA

ANEXE

1.

Sibiu 18 martie 1885.

Iubite Moaca,

Îți trimit o traducere de la Instrucțiunea pentru Artilerie la care am lucrat împreună cu eruditul Bariț și care după multe și mari chinuri a ieșit din tipografia c. r. Un lucru principal de la care sper că va fi de folos pentru românii noștri.

Pînă acum cît s-a[u] chinuit bieții soldați!

După veștile ce au venit din Viena se zice că noi în april să fim transferați la Lemberg.

Sper în Dumnezeu că aceasta nu va dura prea mulți ani. Adevărat că distanța pînă la Caransebeș e foarte mare. Să ne dea Dumnezeu sănătate, apoi toate merg bine.

Cu salutări de la noi și închinatului o(nor) g(eneralului) Doda.

sum

al vostru
Mihai.*

¹⁶ Vezi anexa Nr. 2.

* O copie după original se găsește în posesia autorului.

2.

Ilustre, venerabile Domnule Barițiu!

Numai, astăzi am luat la cunoștiință din „Luminătorul“ că în 24 mai ați implinit 80 de ani.

Deși bolnav și depărtat nu vreau să lipsesc în rîndul acelor care cu inima crescîndă la sărbătoarea aceasta vă aduc felicitările mai bune și vă exprimă admirația despre neîntrerupta luptă pentru binele națiunii noastre, totodată rugînd pe bunul Dumnezeu să vă dăruiască cu sănătate încă la mulți ani.

De sine sînt 80 ani o etate la care numai aleșii muritori ajung, dar într-o luptă continuă și între vijelii primejdioase fără a osteni ne constrînge la adevărata admirație și venerație.

Mult înainte de jumătate secol ați aprins lumina în întunecul miezii nopți ca să arătați poporului cărarea pe care să purceadă ca să-i răsară steaua care să-l încălzia[scă] și să-l reînvie din somnul rece care căzuse după suferințe ne-maipomenite.

Valurile vieții nu v-au obosit, cu răbdare ați așteptat murgitul; și iată după murgitul cu răcorile lui a răsărit steaua încălzitoare și pentru poporul român — Ziuă s-a făcut! Asta ați văzut, asta ați simțit, pentru asta ați lucrat!

Cu bucurie și cu însuflețire puteți privi pe urmele lăsate napoi și către generația crescîndă puteți esclama: Folosiți-vă de lumina zilei și păziți-vă de a nu cădea în întunec ce numai așa vă puteți asigura viitorul.

Ca întotdeauna cu adîncă venerație
al
domniei voastre
foarte plecat
Mihail cavalier de Trapșa**

Graz. 3 iunie 1892.

PREUVES DOCUMENTAIRES CONCERNANT LA COLLABORATION
ENTRE GHEORGHE BARIȚIU ET LE GÉNÉRAL MIHAIL TRAPȘA

(Résumé)

L'auteur, se basant sur de documents inédits ainsi que sur d'informations tirées de la presse de l'époque, met en évidence la collaboration entre Gheorghe Barițiu et le général Mihail Trapșa pendant la période 1883—1885.

On analyse, en particulier, l'effort des deux personnalités en vue de la traduction en roumain d'une instruction pour la préparation des artilleurs.

** Originalul scrisorii se găsește la Biblioteca Astra Sibiu, CXI/39.